

Fredsgatan 4/Drottninggatan 50

Inom Vallgraven 12:9, Kv. Härbäret

Kulturhistorisk beskrivning

INLEDNING	3
<i>Kulturhistorisk värdering och lagstiftning</i>	<i>4</i>
HISTORIK.....	7
<i>Fredsgatan 4/ Drottninggatan 50</i>	<i>11</i>
BESKRIVNING	20
<i>Kvarteret Härbäret</i>	<i>20</i>
<i>Fredsgatan 4/Drottninggatan 50</i>	<i>21</i>
SAMMANFATTANDE VÄRDEBESKRIVNING	27
<i>Bebyggelse</i>	<i>28</i>
<i>Enskild byggnad.....</i>	<i>28</i>
<i>Sammanfattning.....</i>	<i>30</i>
KÄLLFÖRTECKNING	30

Drottninggatan 29
411 14 GÖTEBORG
TEL: 031-336 09 40

E-POST: josefine@lindholm-restaurering.se
HEMSIDA: www.lindholm-restaurering.se

INLEDNING

Gatuadress: Fredsgatan 4/ Drottninggatan 50

Fastighetsbeteckning: Inom vallgraven 12:9, kvarteret Härbärg

Uppförandeår: 1930

Arkitekt: Nils Olsson

Följande kulturhistoriska beskrivning avser byggnaden på Fredsgatan 4/Drottninggatan 50, fastighet INOM VALLGRAVEN 12:9 i kvarteret Härbärg, Göteborg. Handlingen är utförd av Lindholm Restaurering AB på uppdrag från Hufvudstaden.

Syfte

Syftet med denna kulturhistoriska beskrivning är att utgöra ett kunskapsunderlag vid utarbetandet av ny detaljplan för kvarteret Härbärg.

Innehåll

Denna kulturhistoriska beskrivning innehåller följande:

- Gällande lagstiftning och kulturhistorisk värdering.
- Historisk presentation.
- Beskrivning av befintligt utseende.
- Sammanfattande värdebeskrivning.

Kulturhistorisk värdering och lagstiftning

Riksintresse för kulturmiljövården

Kvarteret Härbärgen ingår i ett område som är identifierat som riksintresse för kulturmiljövården "Staden inom vallgraven med parkbältet" O 2:1–5 och skyddas av 3:e kapitlet Miljöbalken:

"Mark och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön".

Riksintresset uttrycks i en värdebeskrivning som tar fasta på ett antal karaktärsdrag som på olika sätt ger uttryck för Göteborgs historia. Inom riksintressanta områden får ändringar inte göras som skadar riksintressets värde. Följande formuleringar i värdebeskrivningen av Göteborgs innerstad kan vara relevanta för kvarteret Härbärgen¹:

"1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan/.../. Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos "Hamngatorna" och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2–3-våningshus."

"Det tidiga 1800-talets stadsnydning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven"

"Hamn-, sjöfarts och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamn fr.o.m. 1840-talets sattes av älvstrandens djuphamns, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. /.../ Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt."

"Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala grupper levnadsförhållanden. Cityomvandlingen med handelns om- och nybyggnader i storstadsmässig skala."

"1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden. /.../ Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker"

"Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghållar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden."

¹ Riksintressebeskrivning Göteborgs innerstad [O 2:1–5]

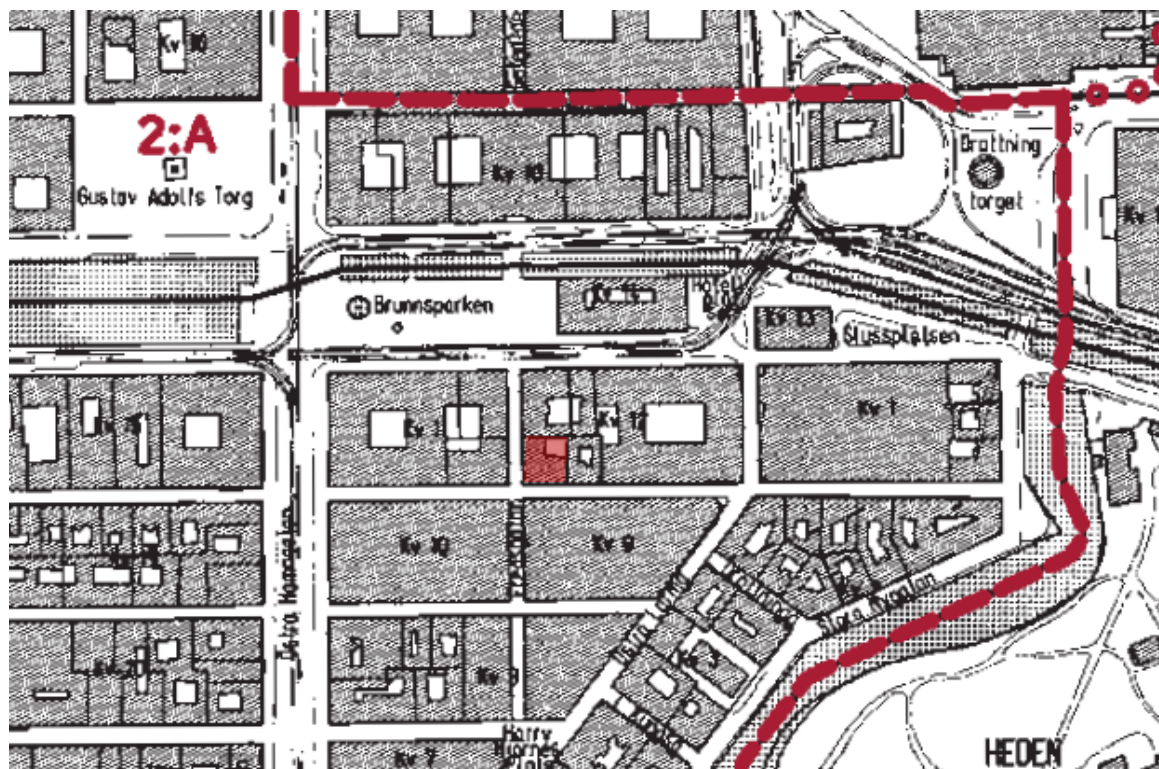
I den fördjupade riksintressebeskrivningen av Staden inom vallgraven med parkbältet står följande: motivering²:

"Stadskärnan inom Vallgraven är en unik miljö med en rikt varierad, i huvudsak småskalig, bebyggelse. Området speglar Göteborgs utveckling från grundläggning till nutid. Stora delar av den ursprungliga stadsplanen med vallgrav, kanaler, befäsningsrester och gatusträckningar finns bevarade.

Flera gatustråk präglas av äldre tiders tomtindelning och byggande. Områden med samlad bebyggelse av mycket stort arkitektur- och byggnadshistoriskt värde är bl.a. Gustav Adolfs Torg-Stora Hamnkanalen, kvarteren kring Domkyrkan och Stora Nygatan. I området inom Vallgraven finns också många välbevarade exempel på olika tiders arkitektur."

Bevarandeprogrammet för Göteborg

Kvarteret Härbärgen ingår i Göteborgs bevarandeprogram för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som en del av området inom vallgraven.

I bevarandeprogrammet anges att en stor del av området inom vallgraven är kulturhistoriskt värdefullt. Här ingår bland annat kvarteret Härbärgen. Aktuell fastighet är markerad. Källa: Lönnroth, 1999

² Herklint, 1992

Ur bevarandeprogrammet³:

Förändrat – bevarat

"Trots att många bränder härjade i staden före 1800-talets början och trots att stora delar av bebyggelsen revs 1955–90 finns mycket kvar av den äldre karaktären i Göteborgs stadskärna. Hela området är en miljö av kulturhistoriskt värde."

Motivering

"Cityområdet som helhet inklusive vallgraven har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Det speglar Göteborgs ursprungliga roll som "Sveriges port mot väster" och även stadens senare utveckling. Miljön innehåller också unika exempel på stadsplanering och arkitektur från olika epoker."

Fornlämning

Lämningar under mark på omfattas av fornlämningen Göteborg 216 och skyddas av kulturmiljölagen (1988:950). Allt arbete som innebär ingrepp på fornlämningen eller i fornlämningsområdet kräver tillstånd från Länsstyrelsen. Det innebär att det är förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller på annat sätt skada en fast fornlämning.

Gällande detaljplan

För större delen av kvarteret, inklusive aktuell fastighet, finns en stadsplan från 1972 som anger kvarterets utsträckning och en byggnadshöjd om max 30 respektive 32 meter. Planen anger handelsändamål samt ett byggnadssätt som kräver sammanbyggda hus. Genomförandetiden för denna plan har gått ut.

Gällande är även Ändring av stadsplaner för Kv. Härbärgen, NK-huset och kompassen inom stadsdelen Inom Vallgraven i Göteborg som vann laga kraft 2013-09-03. Denna ändring upphäver de arkader längs byggnadernas bottenplan som förut var reglerade i stadsplanen från 1972.

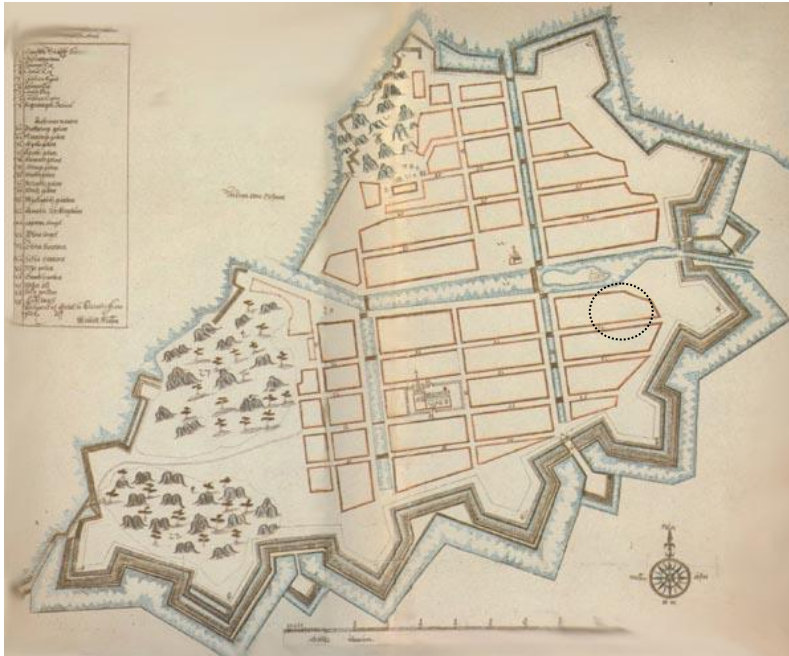
Intilliggande fastigheter inom vallgraven 12:1 och 12:2 regleras av *Detaljplan för handel och kontor vid Södra Hamngatan*. För fastigheten Inom vallgraven 12:2, där byggnaden brunnit ned, finns en ny byggrätt. Byggnaden på Inom vallgraven 12:1 är belagd med rivningsförbud (q_1) och en bevarandebestämmelse (q_2) för exteriören. För exteriören gäller följande:

Befintliga fasader och tak mot Södra Hamngatan och Fredsgatan ska bevaras, Fasaddetaljer, som burspråk på hörnet, frontoner ovanför fönster etc, ska bevaras, liksom porten med omfattning mot Södra Hamngatan. Utgångspunkten är att befintliga fönster, fasad- och takdetaljer etc. ska bevaras så långt det är möjligt. Om byte blir nödvändigt av någon del ska den bytas ut mot utseendemässigt likvärdig. Förändringar får dock göras i bottenvåningen i övrigt mot gatorna, liksom i fasaden mot gården och i byggnadens interiör. Gården får byggas över med två våningar.

³ Lönnroth, 1999

HISTORIK

Kvarteret Härbärgen ingår i Göteborgs ursprungliga rutnätsplan och utgjorde till en början, tillsammans med det intilliggande kvarteret Arkaden, ett enda kvarter.

Ursprunglig plan över Göteborg från 1644 med omgivande stadsmur och utstickande bastioner. Markeringen visar på läget för kvarteret Härbärgen. Österut gränsade detta kvarter till stadsmuren och bastionen Carolus Rex. Källa: GSM

Storbränder och nyklassicism

Under 1600- och 1700-talet var de flesta hus byggda i trä. Bränder spred sig snabbt och skapade stor förödelse. Kvarteret Härbärgen totalförstördes två gånger i de stora bränderna 1669 och 1792. Under 1700-talet gjordes flera försök att förbjuda byggande i trä men vid seklets slut var Göteborg ännu i huvudsak en trästad.

Ödeläggelse genom eldsvådan 1792. De stora hamnkanalerna begränsade förödelsen. Samtliga svartmålade kvarter öster om Östra hamnkanalen totalförstördes. Källa: SBK

Efter branden 1792 ritades stadsplanen om och Fredsgatan skapades genom delning av det ursprungliga kvarteret. Därigenom fick kvarteret Härbärgets sin nuvarande utsträckning.

Efter ytterligare en stadsbrand 1802 totalförbjöds slutligen bygget av trähus inom vallgraven och ödetomterna i kvarteret Härbärgets kom att återuppbyggas i sten. Utformningen av husen som byggdes i början av 1800-talet reglerades i stor utsträckning av stadsarkitekten Carl Wilhelm Carlberg. En helt ny stadsbild utvecklades med stenhus i 2 till 3 våningar, med ljusa fasader i puts eller gult tegel i enkel nyklassicistisk stil. Fasaderna hölls sparsmakade med klassicerande dekor kring taklist, entréparti och enstaka fönsteromfattningar.

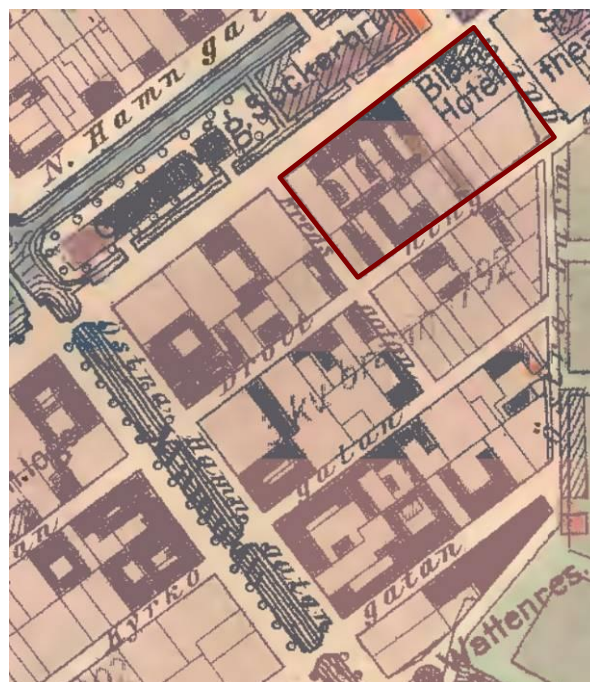

Södra Hamngatan 45 bebyggt med stenhus på 1800-talets första hälft. Byggnaden revs inför uppförandet av befintlig byggnad 1887. Detta hus och intilliggande stenhus på fotografiet är uppförda i sparsmakad nyklassicism.

Fotografi Aron Jonasson.

Kartläggning av kvarter och tomter öster om Östra Hamngatan år 1790. Karta till Jubileumsutställningen 1923. Källa: SBK

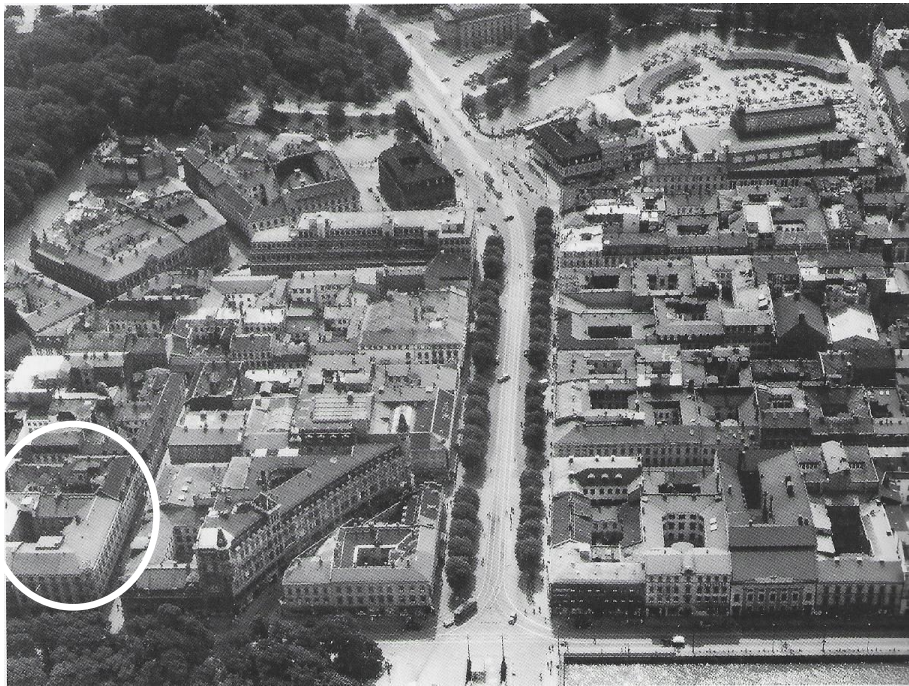
Kartläggning av kvarter och tomter öster om Östra Hamngatan år 1820. Karta till Jubileumsutställningen 1923. Källa: SBK

Successiv stadsförnyelse 1850–1950

Mot mitten av 1800-talet utvecklades Göteborg till en storstad. Handeln och industrin expanderade och befolkningen fördubblades på bara ett par decennier. Den första stadsutvidgningen genomfördes i samband med att stadsmuren och bastionerna revs. Den dominerande arkitekturstilen under andra hälften av 1800-talet var nyrenässansen och stadens karaktär ändrades efter hand genom att äldre hus byggdes om och försågs med mer rikt smyckade fasader. De gamla husen byggdes ofta på med ytterligare våningsplan eller också revs de och ersattes med större bostadshus med handel i bottenvåningen. Stadsförnyelse i liten skala bedrevs i Göteborgs innerstad fram till 1950-talet då nya idéer gjorde sig gällande.

Befintlig byggnad på Södra Hamngatan 45 är ett tidstypiskt exempel på det sena 1800-talets byggande i fler våningar. Källa GSM

Flygfoto över stadsdelen inom Vallgraven 1946. Vy mot söder med Östra Hamngatan i mitten av bilden.

I bildens vänstra nedre hörn ses aktuell byggnad. Notera kvartersstrukturen med mindre byggnader med innergårdar. Källa: Garellick, 1999

1960- och 70-talens totalsanering

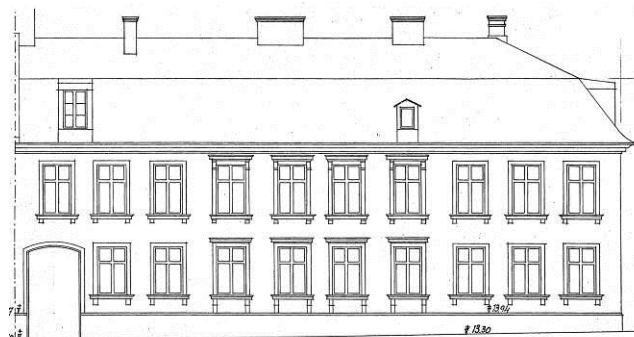
På 1960- och 70-talen ansågs det att den gamla stadsstrukturen inte fungerade i en ny samhällsplanering och att innerstaden var i behov av så kallad totalsanering. Totalsaneringen innebar att man rev hela kvarter och stadsdelar för att ge plats för nya funktioner och nytt innehåll. Stora delar av innerstaden, inte minst Östra Nordstan och Arkaden omformades utifrån önskemål om en mer effektiv trafikplanering och sammanhängande områden för handel. Ett flertal parkeringshus tillkom. Totalsaneringen har i efterhand utsatts för hård kritik och sedan 1990-talet bedrivs stadsförnyelse återigen i mindre skala. Östra delen av kvarteret Härbäret är ett resultat av saneringen.

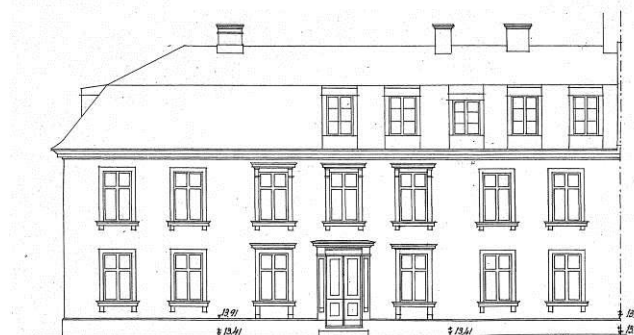
Befintlig bebyggelsestruktur i kvarteren öster om Östra Hamngatan är idag till stor del resultat av kvarterstäckande kontors-, parkerings- och varuhus på 1970-talet. Väster om Östra Hamngatan finns i långt större utsträckning en bevarad småskalighet med mindre byggnader och innergårdar. Aktuell del med bevarad bebyggelse i kvarteret Härbäret markerad. Källa: Eniro.

Fredsgatan 4/ Drottninggatan 50

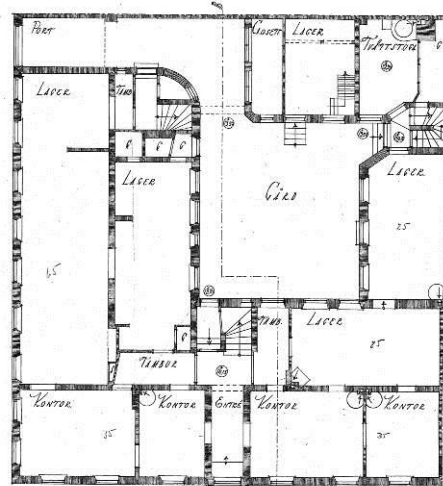
Efter branden 1792 uppfördes ett stenhus i två våningar på tomten 12:9. Byggnaden mättes upp 1929 innan rivning för uppförandet av befintlig byggnad:

Fasad mot Fredsgatan

Fasad mot Drottninggatan

Plan av bottenvåningen

Uppmättningsritning 1929. Gårdsporten hade samma placering som befintlig byggnad. Källa: SBK

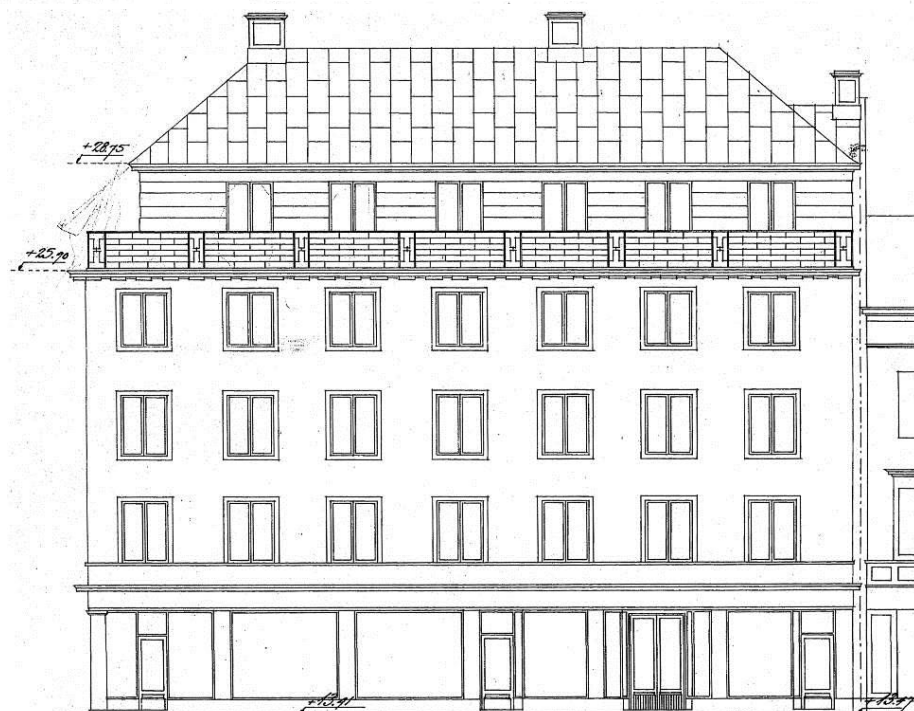
Byggnaden på Fredsgatan 4/ Drottninggatan 50 var tidigare ett tvåvåningshus med tegelfasad av den typ som var vanlig under 1800-talets första hälft. Byggnaden revs inför uppförandet av befintlig byggnad.

Fotografi ca 1900. Källa: GSM

Befintlig byggnad uppfördes 1930 i fyra våningar med indragen takvåning och rymde små lägenheter, kontor på översta våningen och butikslokaler i bottenvåningen. Byggnaden är ritad av arkitekt Nils Olsson i en stram 20-talsklassicism. Fasaderna är putsade med en enkel fönsteromfattning i avvikande kulör. De grunda balkongerna och takterrassen har använts som dekorativa element med smidesräcken inspirerade av meanderbårder. Mellan fönstren vid balkongerna ses någon form av ornamentplattor. Tvålufts-fönster utan spröjs och de enkelt utformade butiksentréerna visar på att funktionalismen börjat ta vid som ideal.

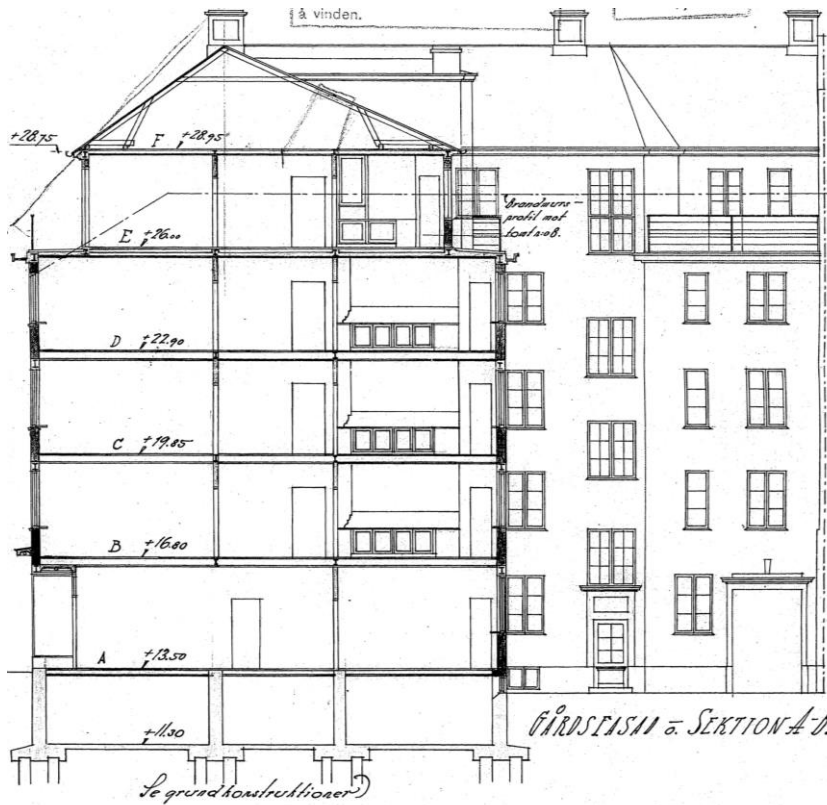

Fasad mot Fredsgatan

*Fasad mot Drottninggatan.
Nybyggnadsritning 1930. Källa: SBK*

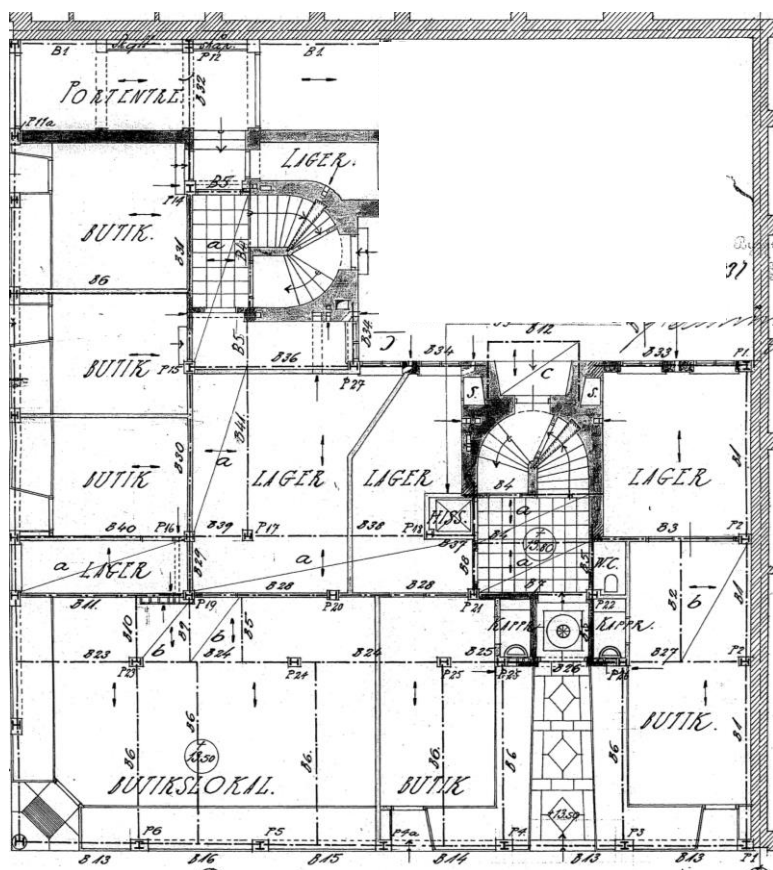
Gårdsfasaderna utformades med omsorg. De försågs med förskjutningar i fasadlivet med indragen fasad vid trapphuset mot Drottninggatan och med risalit vid portgången mot Fredsgatan. Tvåluftsfnstren försågs med spröjs och portgången med dekorativ omfattning. Liksom gatufasaden placerades balkonger för arkitektonisk effekt. Den indragna kungsvåningen återkommer som element. Trapphuset mot Drottninggatan fortsatte upp över takfoten.

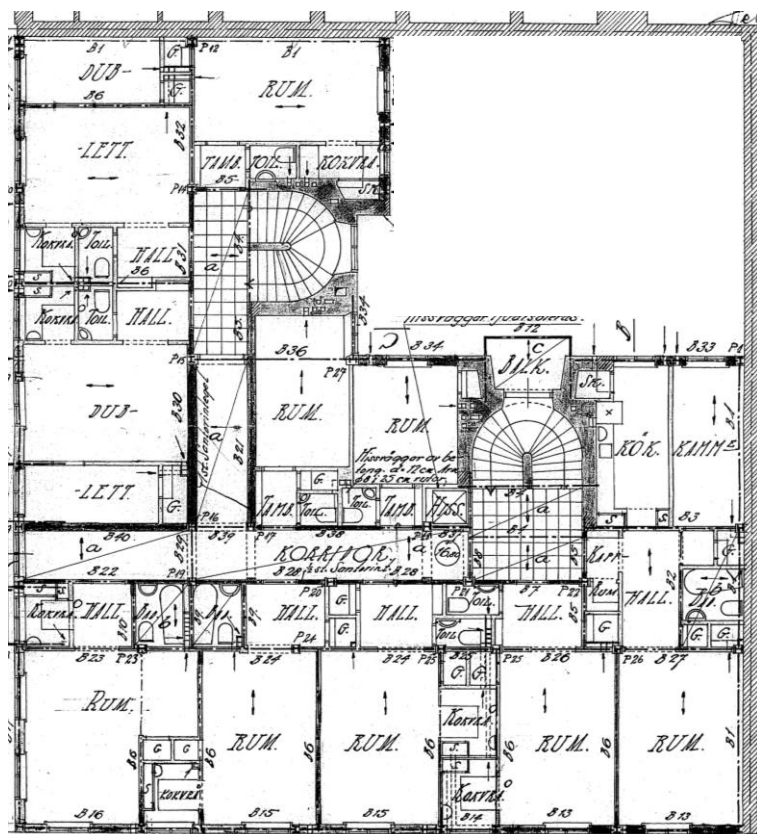
Gårdsfasad med portgång mot Fredsgatan. Sektion av byggnadsdel mot Drottninggatan.

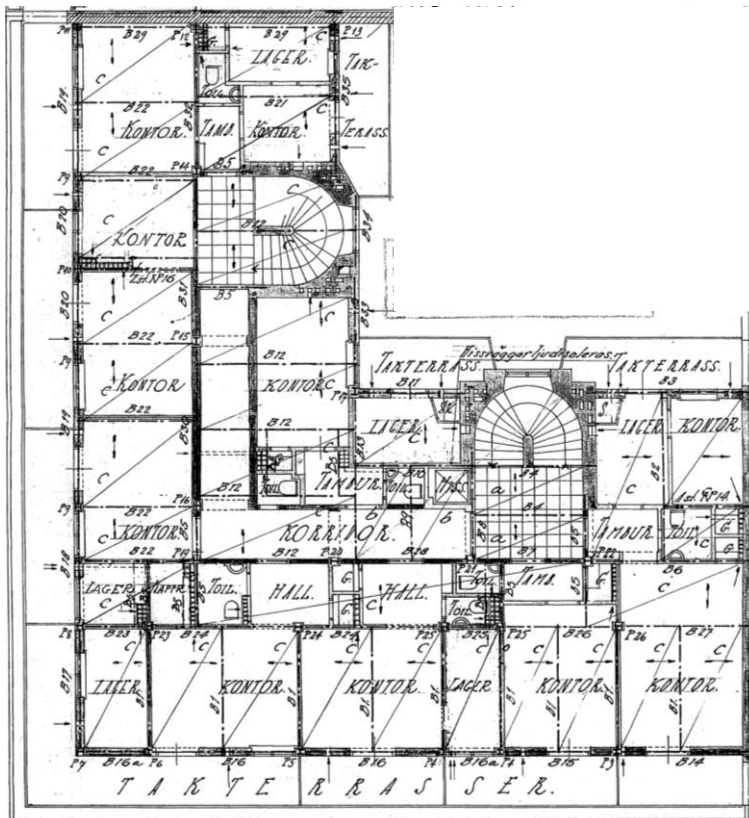
Gårdsfasad med trapphus mot Drottninggatan. Sektion av byggnadsdel mot Fredsgatan. Fasaden är indragen vid trapphuset och där försedd med vädringsbalkonger. Nybyggnadsritning 1930. Källa: SBK

Bottenplan.
Portgången var öppen in mot gårdsplannen. Butiksentréerna inklusive entrén vid hörnet Fredsgatan/Drottninggatan var indragna. Portgången mot Drottninggatan var mycket långt indragen med glasade butiksfnster på ömse sidor. Golvytan vid portgången tycks ha varit mönsterlagd.
Nybyggnadsritning 1930. Källa: SBK

Plan 2 tr. Planlösningen var enhetlig 1-3 tr. med små lägenheter längs en inre korridor.
Nybyggnadsritning 1930. Källa: SBK

Kungsvåningen innehöll kontor
Nybyggnadsritning 1930. Källa: SBK

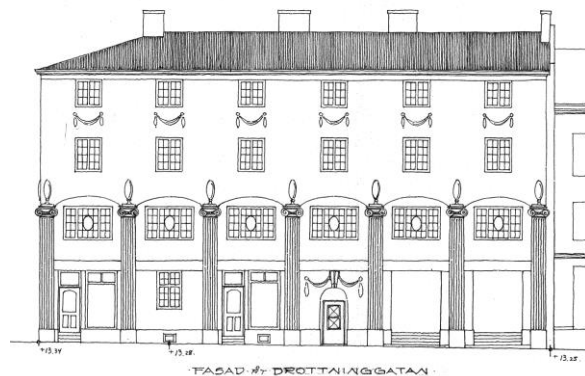
20-talsklassicism

På 1920-talet återkom antikens formspråk som ideal, i Sverige såväl som internationellt i en enkelt och sparsmak form. Den svenska 20-talsklassicismen blev berömd utomlands under benämningen Swedish Grace.

Flera nya bostäder uppfördes för att avhjälpa trångboddheten. Merparten blev enkelsidiga smålägenheter på 1 rum och kök eller med bara kokvrå. Inga gårdshus uppfördes utan alla fick bo i gathus. En kritik mot stenstadens trånga bakgårdar med dasslängor och soptunnor rådde. Storgårdskvarter uppfördes enligt nya stadsplaner. Inom de äldre stenstadsplanerna uppfördes enstaka 20-talshus här och där som en del av den successiva stadsutvecklingen.

Följande inslag är typiska för 20-talsklassicismen:

- Släta fasadliv, utan inskärningar och burspråk (undantag förekommer).
- Sparsmakad, tunn ornamentik. Enstaka ornament.
- Symmetri med regelbunden placerade fönster
- Klassisk treindelning med horisontell avdelande list ovanför bottenvåningen och under översta våningen.
- Kungsvåning med smal terrass eller litet takfall
- Gavelfasader med fronton och oxögefönster
- Slätputsad fasad, kalkputs eller genomfärgad ädelputs i mättade, kraftiga nyanser av gult, rött, grått eller dovt grönt.
- Tvåluftsfönster med spröjs. I liv med fasaden.
- Enstaka balkonger som dekorativa element.
- Tandsnittsfris
- Sadeltak täckt med tegel eller falsad plåt.

Före detta biografen Odéon-Teatern på Fredsgatan 5/Drottninggatan 45–47 öppnade 1919 efter sammanslagning och kraftig ombyggnad av tre byggnader uppförda åren efter storbranden 1792. Byggnadens 20-talsklassicistiska fasad uppvisar många tidstypiska drag såsom slätputs, lisener, festonger etc.

Arkitekt Nils Olsson

Nils Olsson (1891–1951) var en mycket framstående arkitekt i Göteborg på sin tid. Han studerade till arkitekt på Polyteknikum i Strelitz 1908–1913. Innan Olsson startade egen verksamhet var han anställd hos Ernst Torulf en tid. Inom sin egen verksamhet tog Nils Olsson initiativ till Örgryte Trädgårdsstad som projekterades av Albert Lilienberg på 1920-talet. Olsson kom att rita omkring hälften av villorna där. Senare stod Olsson för den första funktionalistiska byggnaden på Kungsportsavenyn och kom att rita flera av dess efterföljare. Olsson tilldelades bronsmedalj vid de olympiska konstitävlingarna i London 1948 med ett förslag som senare realiserades som Valhallabadet i Göteborg.

Verk i urval:

- Villor, Örgryte trädgårdsstad, 1920-talet
- Kapellplatsen 2, 1920-tal
- Kungsgatan 5, 1928
- Fredsgatan/Drottninggatan, 1930
- Kungsportsavenyn 29, 1935
- Kungsportsavenyn 25, 1939
- Kungsportsavenyn 14, 1939
- Kungsportsavenyn 45 med Biografen Royal, 1940
- Biografen Kaparen, 1940
- Biografen Capitol, 1941
- Kungsportsavenyn 4, 1941
- Kungsportsavenyn 15, 1945
- Kungsportsavenyn 7, 1947
- Valhallabadet, 1948

Kapellplatsen 2. Källa: Wikipedia

Kungsgatan 5.

Kungsportsavenyn 29. Källa: Wikipedia

Större förändringar genom åren

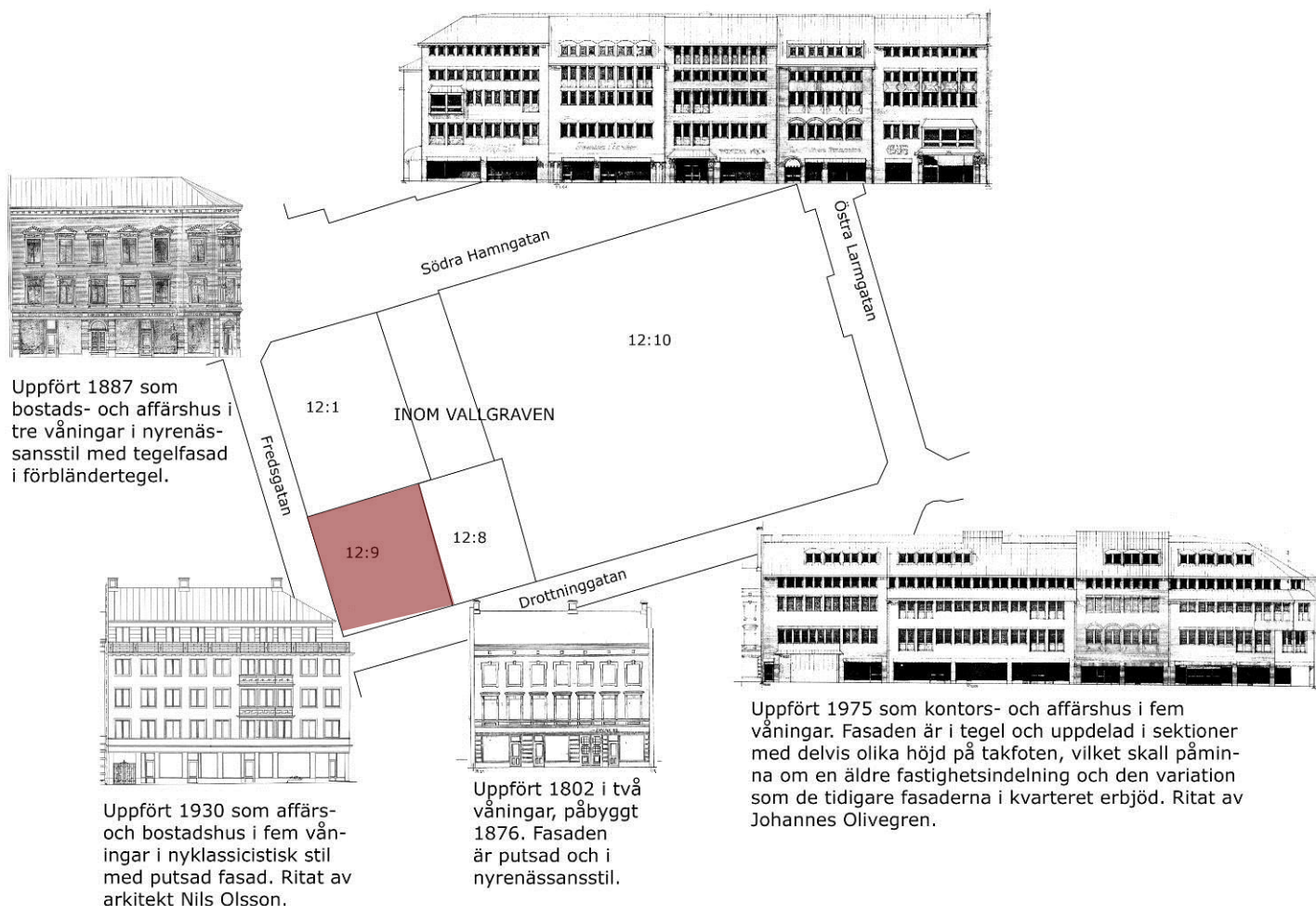
1950	Återställande av vind efter brandskada.
1933	Ombyggnad för restaurang på bottenvåningen. Mellanväggar slogs ut.
1967	Restauranglokalerna utökas ytterligare.
1975	Större interiör förändring med ny planlösning: Plan 1 tr. kontoriserades och smålägenheterna på plan 2 och 3 tr. slogs ihop från tio till fyra lägenheter på respektive plan. Kontoren på kungsvåningens omvandlades till fyra lägenheter. Entrén mot Drottninggatan flyttade ut närmre fasadlivet och ett nytt dörrparti etablerades. Ett dörrparti monterades i portgången mot Fredsgatan och självaportgången blev del av interiören.
1990	Byte av fönster.

Fasadens ursprungliga färgsättning i mättad varmrosa/orange ton kan skönjas på detta fotografi från slutet av 1950-talet. Notera att sockelvåningen har en grå färgton och tandsnittsfrisen en ljusare grå. Källa: Garellick, 2003

BESKRIVNING

Kvarteret Härbärget

I kvarteret Härbärget finns representanter från tre stadsbyggnadsepoker uppförda i olika stilar.

Representativt för Göteborgs tidiga 1800-talsbebyggelse är kvarterets äldsta bevarade byggnad Inom vallgraven 12:8. Byggnaden uppfördes 1803 i enlighet med den nya byggnadsstadgan och har därefter byggts på med en våning.

Representativa för småskalig stadsförnyelse är byggnaderna Inom vallgraven 12:1 och 12:9. På tomterna har de tidigare lägre husen från tidigt 1800-tal rivits och i de bevarade husen kan den gradvisa ökningen i stadshusens skala utläsas.

Till den storskaliga stadsförnyelsens epok tillhör Inom vallgraven 12:10. Byggnadskomplexet med affärer och kontor är uppfört 1973–1975 på en tomt där det tidigare stod sju mindre hus som sanerades bort.

Fredsgatan 4/Drottninggatan 50

Fasader mot gatan

Fasaderna på byggnadens övre plan är mycket välbevarade. De präglas av stram klassicism med slät puts i gul ton och regelbundet placerade fönster med släta putsade omfattningar i vitt. Sparsam dekoration förekommer hos de två smala balkongernas meanderinspirerade smidesräcken och i tandsnittsfriksen under den utdragna takfoten. Meanderslingorna återkommer i kungsvåningens smidesräcke.

Sockelvåningen präglas helt av åtgärder från 1990-tal och 2000-tal. Större delen av fasaden på bottenplan har glasats upp med skyltfönster. Porten till trapphuset mot Drottninggatan är sekundär och utbytt sedan etablering och den slutna portgången mot Fredsgatan har försetts med nytt dörrparti. Det svagt utskjutande, putsade skärmtaket över sockelvåningen är bevarat sedan uppförandet.

Fönstren är utbytta till sidohängda inåtgående tvålufts-fönster. Sannolikt var de ursprungliga tvålufts-fönstren utåtgående. Exteriört bedöms fasaderna vara i relativt gott skick.

Fasad mot Fredsgatan.

Fasad mot Drottninggatan

Ovan tandsnittsfrisen skymtar kungsvåningens putsade fasad och smidesräcket som omgärdar terrassen. Allt i originalutförande.

Balkongerna mot Fredsgatan har smidesräcken och plattor med profildragen putsdekor i original.

Över sockelvåningen löper ett svagt utskjutande skärmtak med profildragen puts i kassettindelning och sarg i kopparplåt. Original.

Den ursprungliga portgången har inkorporerats med interiören och försetts med glasat dörrparti mot Fredsgatan.

Helt uppglasad sockelvåning.

Den indragna entrés i hörnet gjordes 1967 och har byggts om sedan dess.

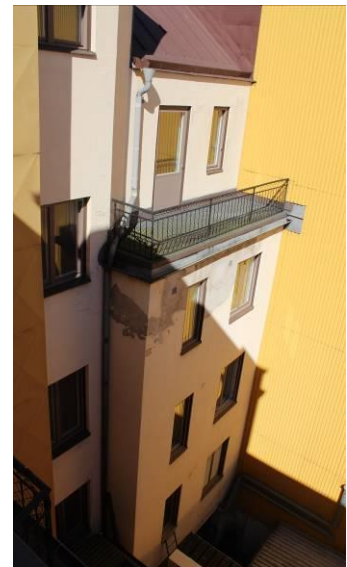
Trapphusentrén var tidigare mycket indragen men porten är idag utflyttad till fasadlivet. Omfattning i granit från 1975. Portgången har ursprunglig placering men nytt glasparti. Senare glasparti vid intilliggande butik.

Fasader mot gården

Gården har bebyggts successivt och är idag nästan överbyggd med sophus och diverse förrådsutrymmen. Intilliggande brandmurar har klätts med korrugerad plåt i klargul ton. Fasaderna på de övre planen är slätputsade i ljus gul ton. Trapphuset skjuter upp ovan takfoten och vid trapphusets takfot löper en utkragad tegelfris. Fönstren mot gården var ursprungligen tvålufts med spröjs men är idag utbytta till tvålufts utan spröjs. Fasaden är i relativt gott skick bortsett från balkongerna och plåttaket.

Gårdsfasad mot norr. Trapphuset skjuter upp ovan takfoten.

Gårdsfasad mot öster.

Vy mot öster, den överbyggda gården sedd från fönster på plan 2.

Vy mot norr sedd från trapphuset på bilden ovan. Portgången skymtar till vänster i bild.

Interiör

Trapphusentrén var ursprungligen belägen där de putsade väggarna tar vid (se bild nedan) men flyttades närmre fasadlivet 1975. Den senare, yttre delen av trapphusentrén präglas idag av golvbeläggning av grön terrazzo och beige plattorna på väggarna, sannolikt från 1975. Golvet var ursprungligen mönsterlagt med plattor av natursten eller keramik och väggarna bestod ursprungligen av skyltfönster till butiker på ömse sidor.

Den första trappavsatsens svarta och ljus gröna marmor i originalutförande. Den svarta marmor återkommer i socklar som vid entréns yttre del döljs av väggarnas senare beklädnad med plattor i beige ton.

Det rundade trapploppet till våningen en trappa upp är i ljus grön marmor medan de fortsatta trapploppen och vilplanen är i grå terrazzo. Trapploppen har fönster mot gården och fönsterbänkar i marmor. Längs trapploppen löper ett synnerligen dekorativt smidesräcke. De mörkbetsade hissdörrarna med profilerat foder och hissinredningen i trä är original medan lägenhetsdörrarna har sekundära skyddsdörrar med släta foder. Bortsett från den yttre entréns väggbeklädnad, lägenhetsdörrarna och färgsättningen är trapphusentrén och trapphuset i original.

Vy från entréhall mot trapphuset. Den gröna terrazzon och de beige väggplattorna är sekundära. Den inre delen av entrén är original med putsade väggar och golvbeläggning i marmor.

Trappa och golv i marmor, original. Smidesräcke original.

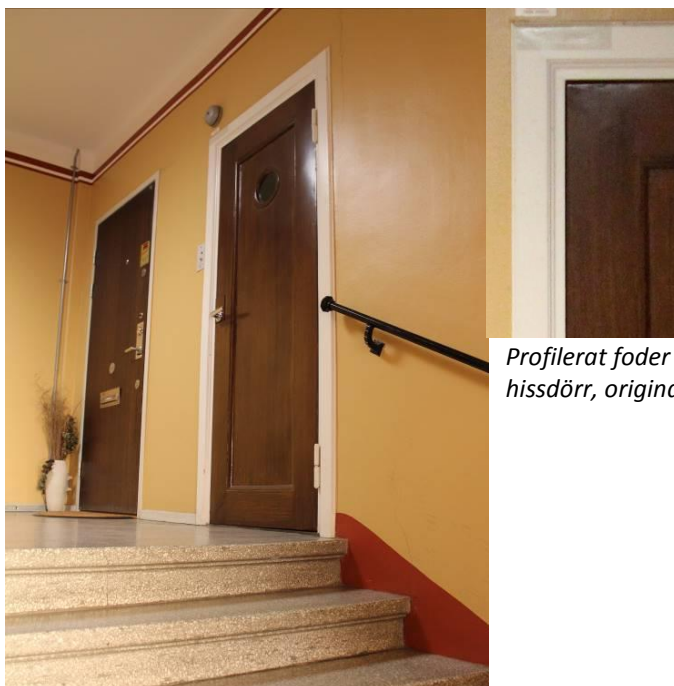
Porten placerades 1975 något indragen från fasadlivet. Placeringen kan ses idag vid listen mellan golv och väggytor. 1970-talssporten är idag ersatt med en port i fasalivet.

Trappavsatsens ljus gröna marmor har en bård av svart marmor. Original.

Fönsterbänk i marmor och detalj av smidesräcke.

Utbytt lägenhetsdörr till vänster och hissdörr i original till höger.

Profilerat foder vid hissdörr, original

Hissinredning i träpanel är original.

Den ursprungliga portgången mot Fredsgatan omvandlades 1975 till del av interiören. Utöver den putsade väggen i originalutförande präglas utrymmet av senare ytskikt och dörrpartier. De ursprungliga lägenheter som inventerats präglas av förändringar genomförda under sena 1900-talet och på 2000-talet.

Ursprunglig portgång med bevarad funktion som passage.

Butikslokal 1 tr.

Lägenhet i kungsvåningen. Inredd 1982.

Lägenhet i kungsvåningen. Inredd 1982.

SAMMANFATTANDE VÄRDEBESKRIVNING

Bebyggelse

Fastigheten Inom vallgraven 12:9 på Fredsgatan 4/Drottninggatan 50 ligger i den ursprungliga staden Göteborg i ett kvarter intill den Stora Hamnkanalen som utgjorde stomme i den ursprungliga rutnätsplanen. Drottninggatan är en ursprunglig gata. Fredsgatan anlades efter storbränderna 1792–1813 för att minimera risken för nya storbränder att sprida sig. Som en följd av de stora bränderna härstammar också själva bebyggelsen i kvarteren från det tidiga 1800-talets återuppbyggnad med stenhus i nyklassicism. Stadskärnan kom sedan att förnyas successivt under 1800-talet sena och 1900-talets första hälft: Spridda byggnader byggdes på eller om alternativt revs och ersattes i den redan utbyggda stadsplanen. Resultatet av den successiva förnyelsen blev en stadsmiljö med representanter från många olika tider och arkitekturideal sida vid sida, vilket är en kvalitet som nämns i värdebeskrivningen för riksintresset Göteborgs innerstad.

”Hamn-, sjöfarts och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamn fr.o.m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamns, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. /.../ Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt.”

Totalsaneringen är särskilt påtaglig i kvarteren öster om Östra Hamngatan men aktuell byggnad tillhör ett kort stråk med äldre bebyggelse i området. Intilliggande byggnad på Drottninggatan 52 uppfördes cirka 1803 enligt den Carlbergiska stadsplanen och representerar den nedbrunna stadens återuppbyggnad. Intilliggande byggnad Fredsgatan 2 uppfördes 1887 i nyrenässans, påbyggdes med mezzaninvåning under tidigt 1900-tal och representerar stadens omvandling till affärscity vid den tiden. Den före detta Odéon-Teaterns slående tydliga tempelassocierande 20-talsklassicism tvärs över Fredsgatan bildar par med aktuell byggnad på Fredsgatan 4/Drottninggatan 50.

Enskild byggnad

Byggnaden Fredsgatan 4/Drottninggatan 50 uppfördes 1930 av den kände göteborgsarkitekten Nils Olsson. Fasaderna utformades i stram 20-talsklassicism med några inslag av funktionalism.

Exteriör

Fredsgatan 4/ Drottninggatan 50 har en välbevarad gatufasad. Förändringar har i stort sett endast genomförts på bottenplan där sockelvåningens fasad har glasats upp efter butikernas önskemål och portgången och trapphusporten har försetts med entrépartier som inte anpassats till byggnadens ursprungliga karaktär. Fasadändringarnas koncentration till bottenplan gäller fortsatt på gården där fasaden nästan helt döljs av sekundära gårdsbyggnader i enkelt utförande som täcker den ursprungliga öppna gårdsplanen. I allt övrigt har exteriören många bevarade originalinslag:

Original**Förändrat**

Byggnadsvolym, gård	Portgång omvandlad till interiör passage
Slätputsade fasader	Smidesgrind vid portgången ersatt med dörrparti
Balkonger som dekorativa element	Indragen trapphusentré utflyttad till fasadliv
Tredelad fasad: putsat skärmtak ovan sockelvåning, kungsvåning	Trapphusport
Smidesräcken med meandermotiv	Putsad sockelvåning nu helt dominerad av glaspartier
Slätputsade fönsteromfattningar mot gatan	Ornamentplattor vid balkonger mot gatan
Tvåluftsfönster (utbytta)	Öppen gårdsplan nu överbyggd med förråd
Sadeltak med plåttäckning	Brandmurarnas ytskikt
Trapphustorn som skjuter upp ovan takfot	Tvåluftsfönster utan spröjs mot gården

Interiör

Byggnaden uppfördes som flerbostadshus med butiker på bottenplan, kontor på kungsvåningen och små bostadslägenheter däremellan. Idag har byggnaden bevarad funktion för bostäder, handel och kontor. Bortsett från bottenplan där butiksverksamhet och restaurangverksamhet inneburit successiva förändringar gjordes en stor ändring på 1970-talet. Vid ändringen kontoriserades plan 1 tr. och kungsvåningen inreddes istället med bostadslägenheter. Kvarvarande tidstypiska smålägenheter på plan 2 och 3 tr. slogs ihop till större.

Bevarat i originalutförande är det rundade trapphuset med fönster mot gården, trapplopp och avsats i marmor. Förändringar i trapphuset har skett i form av utbytta lägenhetsdörrar och en sekundär färgsättning. Trapphusentrén som förut var långt indragen har flyttat ut mot gatan och den ursprungliga indragna, exteriöra gången har försetts med sekundära interiöra ytskikt.

Original**Förändrat**

Rundade trapplopp	Trapphusentrén utflyttad till fasadlivet
Marmorgolv och -trappa	Mönsterlagt golv utbytt till grön terrazzo samt
Grå terrazzo på golv i trapphusets övre delar	skyltfönster ersatta med täckta väggar med
Dekorativt smidesräcke	konststensplattor i trapphusentréns yttre
Fönsterbänkar i marmor	tillkomna del
Putsade väggar	Färgsättning
Hissdörr, hissinredning	Lägenhetsdörrar utbytta till säkerhetsdörrar
Ev. mellanväggar, listverk och dörrar i lägenheter	Ny planlösning i lägenheter

Sammanfattning

Byggnadens nyklassicistiska fasader mot gatan och delvis mot gården är till stora delar välbevarade. Interiört är trapphus inkl hiss de mest välbevarade delarna.

Gårdsmiljön är igenbyggd med sekundära utrymmen lika merparten av innerstadens gårdsmiljöer.

Byggnaden bedöms exteriört ha både arkitektoniskt och kulturhistoriskt värde.

Byggnaden bedöms inte vara en exponent för värdebeskrivningen avseende Riksintresset för kulturvård.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor och litteratur

Garellick, Robert (1999). Göteborg före grävskoporna: ett bildverk.

Garellick, Robert (2003). Bilden av Göteborg: färgfotografier 1910-1970 : centrum - österut - söderut.

Herklint, Mats red. (1992) Göteborg - Kulturmiljöer av riksintresse.

Lönnroth, Gudrun, red. (2000) Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse - Ett program för bevarande del 1

Lönnroth, Gudrun, red. (2003) Hus för hus i Göteborgs stadskärna

Otryckta källor

Arkitekturmuseet

Arkitektregistret

Riksantikvarieämbetet

http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/riksintressen_for_kulturmiljovarden/riksintressen_beskrivningar.html

Stadsbyggnadskontoret Göteborg

Bygglövsritningar

Detaljplaner

Stadsmuseet Göteborg

Fotografier

